

GRUPU DZĪVOKĻI
PERSONĀM
AR GARĪGAS ATTĪSTĪBAS
TRAUCĒJUMIEM
TO IZVEIDES IESPĒJAS
LATVIJĀ

Latgales priekšpilsētas "Rūpju bērns" ar Sorosa Fonda Latvijā finansiālu atbalstu strādā pie projekta "Latvijā pirmo grupu dzīvokļu izveide personām ar garīgas attīstības traucējumiem".

Šis informatīvais buklets ir izveidots, lai iepazīstinātu sabiedrību ar iespēju izveidot grupu dzīvokļus personām ar garīgas attīstības traucējumiem Latvijā.

Tajā varat atrast atbildes uz bieži uzdotiem jautājumiem par grupu dzīvokļiem, personām ar garīga rakstura traucējumiem, viņu aprūpi, rehabilitāciju, integrācijas sabiedrībā iespējām Latvijā.

Bukleta autore ir Inga Kalniņa - Dienas aprūpes centra "Cerību ligzda" direktore, sociālais darbinieks.

SATURS

GRUPU DZĪVOKLIS, TĀ BŪTĪBA	3
Kā var izskatīties grupu dzīvokļi?.....	4
Iekšējās kārtības noteikumi grupu dzīvokļos.....	5
Personāla darbības virzieni un loma grupu dzīvokļos:.....	6
Personāla uzdevumi, funkcijas un pienākumi grupu dzīvokļos.....	8
Grupu dzīvokļa pakalpojuma kvalitāte.....	9
PERSONA AR GARĪGAS ATTĪSTĪBAS TRAUCĒJUMIEM	10
Vai garīgas attīstības traucējums ir tas pats, kas garīga slimība?.....	10
Kā izpaužas garīgas attīstības traucējumi?.....	11
Kā savā starpā atšķiras personas ar garīgas attīstības traucējumiem.....	12
Vai personas ar garīgas attīstības traucējumiem ir vardarbīgas?.....	13
Vai personām ar garīgas attīstības traucējumiem ir seksuālas dabas traucējumi?.....	13
Vai mums vajadzētu ieslēgt personas ar garīgas attīstības traucējumiem?.....	14
Vai personas ar garīgas attīstības traucējumiem var kaut ko iemācīties?.....	14
Vai personas ar garīgas attīstības traucējumiem var iekļauties sabiedrībā?.....	15
Kā kontaktēt ar personām ar garīgas attīstības traucējumiem?.....	15
Invalīdu rehabilitācija.....	16
Normalizācijas koncepcija.....	16
SITUĀCIJA LATVIJĀ	18
Personu skaits ar garīgas attīstības traucējumiem.....	18
Pakalpojumi personām ar garīgas attīstības traucējumiem.....	18
Nepieciešamie uzlabojumi Latvijas sociālās palīdzības sistēmā.....	21
Grupu dzīvokļu izveides iespējas Latvijā?.....	22
PASAULES PIEREDZE GRUPU DZĪVOKĻU IZVEIDĒ	25
Zviedrija.....	25
Somija.....	26
Vācija.....	27
Lietuva.....	30
Igaunija.....	31
IETEIKUMI GRUPU DZĪVOKĻU IZVEIDEI LATVIJĀ	34
Grupu dzīvokļu klientu un viņu vecāku sagatavošana jaunajam pakalpojumam.....	34
Izmantotā literatūra	36

GRUPU DZĪVOKLIS, TĀ BŪTĪBA

Grupu dzīvokļi ir pastāvīgas uzturēšanās mītne, kurā personas ar garīgas attīstības traucējumiem zinošu profesionāļu vadībā realizē savas patstāvīgās dzīves iemaņas.

Grupveida dzīves vietai bieži ir mērķis attīstīt klientu līdz līmenim dzīvot patstāvīgi. Tas nozīmē lielāku brīvību un pašapziņu, taču biedē vientulība un bezsaturīgais brīvais laiks.

Bieži patstāvīgi dzīvot gribētāji griežas pie saviem palīgiem vai personāla pēc padoma un atbalsta. Arī tiem, kas ikdienā brīvi tiek galā, vajadzīgs atbalsts neparedzētā situācijā (piemēram, saslimstot). Lielākajai daļai vajadzīga palīdzība, lai izplānotu savu ekonomiku.

Jaunieši ar garīgas attīstības traucējumiem izjūt vajadzību pēc drošām, emocionālām attiecībām ar nelielu skaitu pieaugušo.

Grupu dzīvokļi un mājas ir ļoti dažādi pēc veidojuma, atrašanās vietas un personāla. Vairumā gadījumu personāls atrodas grupu mājā tikai zināmu dienas daļu – no rītiem, pēcpusdienās un vakaros.

Tie kas dzīvo grupu mājās, pārsvarā ir vidēji garīgi atpalikuši, daļa ar viegliem attīstības traucējumiem un maz ar lielu nespēju.

Pēdējos gados pastiprinās tendence, ka personas ar smagiem attīstības traucējumiem pārceļas uz grupu mājām. Tas nozīmē, ka palielinās vajadzība pēc personāla klātbūtnes lielāko dienas un nakts daļu.

Personālam grupveida dzīves vietās jābūt palīgiem tajos pasākumos, ko veic tur dzīvojošie, mēģinādami tikt galā ar lietām patstāvīgi. Tas attiecas gan uz spēju no rīta laikā piecelties, lietot savu modinātājpulkstenu, gan patstāvīgi

aizbraukt, kurp tas nepieciešams, izvēlēties drēbes atbilstoši laika apstākļiem, izmantot veļas mazgājamo mašīnu, apieties ar ārdurvju atslēgu utt. Te pieder arī lēmumu pieņemšana par ikdienas rīcību un iespējamām sekām.

Kā var izskatīties grupu dzīvokļi?

Visā pasaulē saglabājas tendence izvairīties no lielu iestāžu veidošanas. Tāpēc *grupu dzīvokļos* vai *mājās* nevajadzētu būt vairāk par 10-15 cilvēkiem.

Aprūpe jārealizē darbiniekiem, kuru attiecībai pret klientiem vajadzētu būt 1 pret 2-4 (atkarībā no klientu spēju līmeņa un darba grafika).

Viens no iespējamajiem variantiem būtu, ka grupu dzīvokļos pastāvīgi tiek nodarbināti 2 darbinieki dienā (viens darbinieks no 8.00-20.00, otrs no 10.00-22.00) un 2 naktī (viens darbinieks no 20.00-8.00, otrs no 22.00-10.00). Darbs organizējams 3 maiņās (katru trešo dienu).

Visiem darbiniekiem jābūt ar sociālā darbinieka izglītību, speciāli sagatavotam darbam ar personām ar garīgas attīstības traucējumiem, jābūt pedagoģiska, psiholoģiska un medicīniska rakstura zināšanām, obligāti ēdiena gatavošanas prasmei

Darbinieki varētu organizēt klientu brīvo laiku (atkarībā no klientu spējām).

Katram klientam varētu būt atbildīgais darbinieks, kurš īpašu uzmanību pievērš tieši šim klientam un viņa dzīves organizēšanai.

Klienti un darbinieki var organizēt ēdienu gatavošanu uz vietas. Tas rada dabisku vajadzību iepirkties un gatavot ēst. Tajā var iesaistīt visus klientus atkarībā no viņu spējām un nepieciešamības tās attīstīt.

Grupu dzīvokļos būtu arī noteikti iekšējās kārtības noteikumi.

Iekšējās kārtības noteikumi grupu dzīvokļos

Grupu dzīvokļi darbojas 24 stundas diennaktī, tas ir nepārtraukti, bez brīvdienām.

Darba dienu rītos no 7.00-9.00: pakāpeniska pamošanās, rīta tualete, gatavošanās iet uz dienas centru.

Laikā no 9.00-17.00: jaunieši atrodas dienas centrā vai darba vietā, izņemot gadījumus, kad jaunietis ir slims, tam jānokārto kādi dokumenti vai ir atbilstoši viņa dzīves prasmju (sociālo prasmju) apmācību diena (1 reizi nedēļā katram jaunietim). Grupu dzīvoklī palikušais jaunietis kopā ar darbinieku apkopj savas un kopīgās lietošanas telpas, mazgā savu veļu, nokārto citas savas dzīves vajdzības, dodas uz veikalu iepirkties, gatavo pārējiem vakariņas.

Darba dienu vakaros no 17.00 atgriešanās no dienas centra.

No 19.00-20.00 vakariņas, pēc tam brīvais laiks un gatavošanās nākamai dienai, došanās pie miera līdz 23.00.

Sestdienas, svētdienas: pamošanās pēc vēlēšanās, brokastis – par laiku vienojas atsevišķi, pusdienas 14.00-15.00, vakariņas no 19.00-20.00. Pienākumu nav, katrs jaunietis dara ko vēlas. Jauniešiem ir iespējas palikt uz vietas, izņemot gadījumus, kad dodas ciemos vai uz konkrētiem pasākumiem, sabiedrībā (ar vai bez darbinieka). Par vēlēšanos aiziet savlaicīgi (1 dienu iepriekš) jāpaziņo un obligāti jāsaskaņo ar darbiniekiem.

Vairumā gadījumu pārceļšanās uz grupu māju, patiesi palīdz klientam kļūt daudz patstāvīgākam. Taču jebkurā iestādē tāpat kā mājās ir savas problēmas. Grupu mājā visbiežāk tās ir saistītas ar nepietiekamu sagatavošanos, draudzīgu attiecību neievērošanu, atbilstošu dienas nodarbību trūkumu un citām. Biežas ir situācijas, kad grūtības rada to pasākumu apmeklēšana pašam, ko pirms tam klients ir apmeklējis kopā ar dienas centra

darbiniekiem.

Savukārt personālam jāmācās savādāk skatīties uz tuvām draudzīgām attiecībām klientu vidū. Jābūt pieejamai psihologa un citu speciālistu palīdzībai, jo bieža ir parādība, ka ar laiku darbinieki vairāk vai mazāk pilda vecāku lomu (īpaši pēc vecāku nāves). Tas neizbēgami noved pie pārlietu liela stresa un noguruma. Tā rezultātā darbinieki drīz zaudē spēju kvalitatīvi strādāt ar klientu.

Personāla darbības virzieni un loma grupu dzīvokļos:

Attīstības traucējums bieži saistās ar vismaz trim no galvenajām dzīves aktivitātēm:

- Pašaprūpe,
- Valodas uztveres un noraidīšanas spējas,
- Mācību apguve,
- Kustības,
- Paša vadīšana (spēja noteikt savu dzīvi),
- Spēja dzīvot neatkarīgi,
- Spēja ekonomiski nodrošināt sevi.

Tāpēc sociālajam darbiniekam jādarbojas divos galvenos virzienos:

Pirmais – **palīdzēt ģimenei vai personai ar garīgas attīstības traucējumiem sadzīvot ar vidi, tas nozīmē izveidot stratēģiju, kā tikt galā ar grūtībām, kas radušās nespējas rezultātā.**

Otrais – **strādāt institūcijā, piemēram, aprūpes namā, specializētā darbnīcā, slimnīcā, dienas aprūpes centrā u.c., kas tieši sniedz palīdzību personai ar garīgas attīstības traucējumu.**

Sociālais darbinieks visbiežāk darbojas 6 veidos un pilda sešas lomas:

- **klienta konsultants** - tas nozīmē palīdzēt klientam pieņemt savu nespēju, apzināties savas spējas. Problēmas visbiežāk saistās ar personīgām un starppersonu attiecībām, finansiālām, ar arodu un izglītību saistītām lietām.

- **ģimenes konsultants** – ja klients ir mazs bērns, tad pirmkārt darbs norit ar ģimeni. Palīdzība nozīmē skaidrot un palīdzēt saprast nespēju izpausmes veidus un prognozes, organizēt tikšanās ar speciālistiem, nodot nepieciešamo informāciju par to, kā vislabāk palīdzēt bērnam, veicināt komforta sajūtas rašanos utt.

- **sociālās vēstures veidotājs** – apkopos informāciju par klientu, ģimenes pagātņi, patreizējo situāciju un iespējamo nākotni. Informācijai jānāk no visiem iespējamiem avotiem: bērna, ģimenes, speciālistiem citās institūcijās, u.c..

- **starpnieks starp institūciju un ģimeni** – parasti šie darbinieki organizē tikšanos starp ģimeni un institūcijas vadību vai speciālistiem, kur tiek runāts par klienta nespējas ietekmi uz viņa turpmāko dzīvi.

- **brokeris vai apdrošināšanas aģents** – darbiniekam ļoti labi jāpārzina visi iespējamie palīdzības un pakalpojumu veidi, jāveicina klienta vajadzībām atbilstoša pakalpojuma saņemšana citā institūcijā.

- **tālākās darbības plānotājs** – organizē klienta pārbraukšanu no institūcijas uz citu vai mājās un vides pielāgošanu tam.

Reālītātē grupu dzīvokļos sociālie aprūpētāji, darbinieki vai palīgi konsultēs, galvenokārt, pašu klientu, nodarbosies ar viņa apmācību. Taču tur pat noteikti jābūt arī vietai ģimenes informēšanai, sadarbībai ar to un citām institūcijām.

Personāla uzdevumi, funkcijas un pienākumi grupu dzīvokļos

Uzdevumi:

- Sniegt atbalstu
- Sniegt padomu
- Apmācīt konkrētām sociālām prasmēm
- Apkopot informāciju par klientu
- Nodot informāciju ģimenei un/vai institūcijai, ar kuru klients saistīts
- Informēt klientu par iespējām saņemt citus pakalpojumus
- Plānot tālāko darbu ar klientu

Funkcijas:

- daļēji sagatavot patstāvīgai dzīvei,
- daļēji būt par patstāvīgas dzīves vietu.

Pienākumi:

- Aprūpēt klientu nepieciešamības gadījumā
- Sniegt padomu un atbalstu klientam pēc viņa pieprasījuma
- Apmācīt klientu nepieciešamajām dzīves prasmēm
- Palīdzēt plānot finanses, brīvo laiku utt.
- Informēt ģimeni par klienta stāvokli.

Grupu dzīvokļa pakalpojuma kvalitāte

Pakalpojuma kvalitāti nosaka dažādi faktori:

- darbinieku profesionalitāte,
- darbinieku uzticamība,

- atsaucība,
- pieklājība,
- sapratne,
- saskarsmes spējas,
- pakalpojuma drošība (cik prasmīgi noorganizēts pakalpojums un tā pastāvība),
- pakalpojuma pieejamība (attiecas uz institūcijas izvietojumu),
- ārējo apstākļu ietekme.

Tātad jānovērtē katrs no nosauktajiem faktoriem. Valstī jāizstrādā vienoti to novērtēšanas kritēriji (piemēram, konkrēti rādītāji, pēc kuriem novērtēs darbinieku profesionalitāti).

PERSONA AR GARĪGAS ATTĪSTĪBAS TRAUCĒJUMIEM

Sabiedrības attieksmi pret personām ar garīgas attīstības traucējumiem var nosacīti iedalīt četrās grupās. Pirmie domā: *dumiķīši*, otrie – *žēlo*, *ak nabadziņi*, *slimie*. Trešie ir pārliecināti, ka šie būtu kārtīgi jāpamāca (bieži valsts varas attieksme). Diemžēl pārāk daudzi ir tālu no veselīga uzskata, ka personas ar garīgas attīstības traucējumiem arī ir sabiedrības daļa. Tādi paši kā tie, kuriem nav rokas vai kājas, tikai invaliditāte ir garīga.

Vai garīgas attīstības traucējums ir tas pats, kas garīga slimība?

Garīgas attīstības traucējums, citos vārdos tiek dēvēts arī par garīgo atpalcību, mācīšanās grūtībām un intelektuālu invaliditāti (nespēju), dažreiz kļūdaini par garīgām slimībām. Garīgas attīstības traucējumi **NAV tas pats**, kas psihiskas slimības.

Personām ar garīgas attīstības traucējumiem ir mācīšanās grūtības un viņi attīstās lēnāk kā pārējie. Šis stāvoklis parasti tiek konstatēts piedzimstot vai agrā bērnībā. Reizēm tas ir smadzeņu bojājumu rezultātā, pēc pārciestām slimībām vai traumām.

Kā izpaužas garīgas attīstības traucējumi?

Svarīgi ir atcerēties, ka personas ar garīgas attīstības traucējumiem ir cilvēki, kuriem var būt apgrūtināta apkārtējās

vides uztveršana, nav spēja saprast vispārinājumu nozīmi. Viņi var būt gausāki nekā pārējie savās kustībās un darbībās.

Piemēram, viņiem var būt nesaprotami laika, izmēru, formas jēdzieni. Novērojama palēnināta reakcija uz apkārt notiekošo. Var būt atšķirīgas sāpju uztveršanas spējas un izpratne. Vājas spējas iztēloties lietas, ko neredz. Bieži ir grūtības saskaitīt, atņemt un veikt citas matemātiskas darbības. Ir personas ar garīgas attīstības traucējumiem, kurām grūtības sagādā, lasīšana, rakstīšana vai burtu un skaitļu atpazīšana. Bieži viņi nav spējīgi izteikt savas vajadzības vai sajūtas, lai tās saprastu citi. Daži ar grūtībām spēj izdomāt un pateikt teikumu, kurš sastāv no 3 vārdiem vai atpazīt ikdienā lietojamās naudas zīmes un monētas. Dažos gadījumos pie garīgas attīstības traucējuma novērojami arī redzes, dzirdes vai fiziskas dabas traucējumi, kas personu padara atkarīgu no apkārtējiem.

Personas ar stipru garīgas attīstības traucējumu bieži savas kustības spēj vadīt ierobežotā veidā, jo šādi cilvēki slikti izprot to, ko redz, dzird, nogaršo vai saož. Viņi nevar izpētīt savu apkārtējo vidi, nevar paši pārvietoties, nevar pilnībā ar rokām aptaustīt priekšmetus. Maņu orgānu radītie iespaidi parasti nav saskaņoti smadzeņu disfunkcijas dēļ. Grūtības sagādā salīdzināt cilvēkus un lietas, atšķirt jēdzienus (te - tur, tagad - vēlāk, vairāk - mazāk) vai zināt to nozīmi (kur, kad, kas, cik daudz, kāpēc, utt.). Viņiem piemīt vājas koncentrēšanās spējas, grūtības kontrolēt un nosaukt savas sajūtas. Bieži nespēj izvēlēties ko darīt, sacīt, apgērbt, nopirkt un tml..

Kā savā starpā atšķiras personas ar garīgas attīstības traucējumiem

Personas ar garīgas attīstības traucējumu var dalīt grupās. Piemēram, **personas ar autismu, Dauna sindromu,**

epilepsiju, uzvedības traucējumiem, dzirdes, redzes, kustību traucējumiem, garīgām slimībām utt..

Pasaules veselības organizācija (WHO) rekomendē iedalījumu četrās pakāpēs ar šādām aptuvenām inteligences kvotām vai rādītājiem:

- Viegla garīga atpalicība – Inteligences kvota (IQ vai IKv) 50-70
- Vidēja garīga atpalicība – IKv 35-50
- Stipra garīga atpalicība – IKv 20-35
- Dziļa garīga atpalicība – IKv zem 20

Līdzīgi personas ar garīgas attīstības traucējumiem iedala pēc to prasmēm un spējām A, B un C līmeņos. Pasaulē ieviestais un pieņemtais iedalījums nozīmē, ka

A līmenis attiecināms uz personām **ar smagu** garīgu atpalicību (oligofrēnija idiotijas pakāpē),

B līmenis – uz **vidēji smagu** garīgu atpalicību (oligofrēnija imbecilitātes pakāpē),

C līmenis – uz **vieglu** garīgu atpalicību (oligofrēnija debilitātes pakāpē).

Personas ar garīgas attīstības traucējumiem var iedalīt grupās, izejot no šādiem kritērijiem:

Augsts attīstības līmenis (viegla atpalicība) – persona ar garīgas attīstības traucējumiem ir spējīga izpildīt konkrēto lietu bez darbinieka iejaukšanās un tas nav atkarīgs no tā cik labi darbinieks zina personu. Tas ietver sevī visus darbības vai rīcības posmus.

Vidējs attīstības līmenis (vidēji smaga garīga atpalicība) nozīmē, ka persona ar garīgas attīstības traucējumiem ir spējīga izdarīt konkrēto lietu ar verbālu vai fizisku citas personas palīdzību, bet neprasa pastāvīgu citas personas klātbūtni. Šis

varētu nozīmēt arī to, ka tas var prasīt daudz laika, lai noskaidrotu, ko tieši persona ir domājusi.

Zems attīstības līmenis (smaga garīga atpalcība) nozīmē, ka personai ar garīgas attīstības traucējumiem nepieciešama palīdzība katru reizi, kad jāizdara konkrētā lieta. Dažreiz vajadzīga vairāku personu palīdzība.

Vai personas ar garīgas attīstības traucējumiem ir vardarbīgas?

Šis ir visbiežāk sastopamais nepareizais pieņēmums. Skumji, pastāv kļūdainis uzskats, ka personas ar garīgas attīstības traucējumiem ir vardarbīgas, trakojošas būtnes, bīstami vājprātīgie, kurus ir jāieslēdz viņu pašu labā un sabiedrības pasargāšanai. Patiesībā, personas ar garīgas attīstības traucējumiem nav vairāk bīstamas vai vardarbīgas, kā jebkurš pārējās sabiedrības loceklis. Lielākā daļa personu ar garīgas attīstības traucējumiem ir ļoti viegli ievainojami un nobijušies.

Vai personām ar garīgas attīstības traucējumiem ir seksuālas dabas traucējumi?

Tā nav patiesība. Personu ar garīgas attīstības traucējumiem lielākā daļa nekad neizdara seksuālus pārkāpumus; vairumā gadījumu traucējums samazina viņu interesi par seksu. Lielākā daļa seksuālo likumpārkāpēju nav personas ar garīgas attīstības traucējumiem.

Vai mums vajadzētu ieslēgt personas ar garīgas attīstības traucējumiem?

Lielākais vairums personu ar garīgas attīstības traucējumiem ir veiksmīgi aprūpēti, attīstīti vai rehabilitēti ārpus slimnīcas vai citas institūcijas.

Vai personas ar garīgas attīstības traucējumiem var kaut ko iemācīties?

JĀ. Personas ar garīgas attīstības traucējumiem var iemācīties daudz un dažādas prasmes. Parasti tas prasa stipri vairāk laika nekā normāli attīstītam bērnam vai pusaudzim. Visbiežāk mācīšanās sākas ar apkārtējo cilvēku novērošanu un tad soli pa solim tiek atdarināta citu cilvēku rīcība.

Vai personas ar garīgas attīstības traucējumiem var iekļauties sabiedrībā?

Jā, noteikti. Jāatzīmē, ka viņu jūtas un vajadzības ir tādas pašas kā mums visiem. Apkārtējās pasaules un vides sapratne notiek ar tās iepazīšanu. Var teikt, ka ar *mācību apmeklējumu un ceļojumu* palīdzību paplašinās šo cilvēku priekšstats par pasauli. Personām ar garīgas attīstības traucējumiem ir reāla vajadzība pārdzīvot un piedzīvot pašam ikvienu situāciju, lai iemācītos. Daudzas lietas, kas saistās ar integrāciju atkarīgas no mūsu “normālo” attieksmes pret personām ar garīgas attīstības traucējumiem. Garīga atpalcība jāuztver kā personas eksistences normāla izpausme un personas ar garīgas attīstības traucējumiem ir aktīvi jāiesaista ikdienas dzīvē. Jo vairāk

informācijas tiek piedāvāts šiem cilvēkiem, jo lielāka iespējamība, ka viņi var iekļauties mūsu ikdienas vidē un sabiedrībā.

Kā kontaktēt ar personām ar garīgas attīstības traucējumiem?

Vēlams runāt īsos, ļoti konkrētos teikumos. Ja iespējams izmantot zīmju valodu, fotogrāfijas, priekšmetus vai piktogrammas. Gadījumos, kad nepieciešama palīdzība griezties Alternatīvo Komunikāciju Centrā (dienas centrā “Saule”) vai piesaistīt konkrētus speciālistus (no dienas centriem, ģimenes atbalsta centriem u.c.).

Demonstrējot un rādot savu piemēru, mēs varam veidot cilvēkos pašpārliecinātību un paškontroli, kā arī sasniegt labus rezultātus, lai personas ar garīgas attīstības traucējumiem varētu veiksmīgi iekļauties sabiedrībā un mums nebūtu jāizvairās no viņiem.

Invalīdu rehabilitācija

Invalīdu rehabilitācija nozīmē profesionāli sociāli atbalstīt jeb palīdzēt cilvēkam, kurš zaudējis darba spējas, sagatavoties dzīvei un integrēties sabiedrībā, lai atjaunotu viņa sociālo lomu.

Rehabilitāciju raksturo sekojoši rādītāji:

1. Tā attīsta cilvēka potenciālu līdz iespējamam līmenim,
2. Tā palīdz iesaistīt cilvēku gan fiziski, gan psiholoģiski “normālā” dzīves aprītē, atrast vietu sabiedrībā,
3. Tā veido noturīgu pozitīvu attieksmi pret sevi (pašu cilvēku), ģimeni, mācībām, darbu, dzīvi kopumā,
4. Tā paaugstina spējas aprūpēt sevi, patstāvīgi pārvietoties,

komunicēt ar apkārtējiem sabiedrības locekļiem, lasīt, rakstīt un strādāt.

Par galveno rehabilitācijas pamatprincipu varētu uzskatīt Banka Mikelsena izstrādāto Normalizācijas koncepciju.

Normalizācijas koncepcija

Pēc **normalizācijas koncepcijas** autora Banka Mikelsena domām “normalizēšana nozīmē, ka cilvēkiem ar garīgas attīstības traucējumiem jāveido dzīves apstākļi, kas būtu pēc iespējas normāli” jeb

- Ir normāli, ja dzīvo vienā vietā un pārējās aktivitātes notiek citā vietā (sistēma divām vidēm).
- Ir normāli, ka bērni dzīvo mājās un, ka māju atstāj, kad kļūst pieauguši.

Ja to nevar izpildīt, tad attiecīgām personām jāpiedāvā dzīvesvietas, kurās var dzīvot tā, kā dzīvo citi – nelielā vidē ar personīgo istabu u.c.

- Ir normāli, ka pieaugušiem cilvēkiem ir darbs.

Tie, kas nevar dabūt darbu vai arī, kas nevar strādāt, saņem kompensējošu pabalstu vai pensiju.

- Ir normāli, ka cilvēkam ir brīvais laiks un atvaļinājums.
- Ir normāli, ka cilvēks dzīvo divdzimumu vidē un precas, ja jūt vēlēšanos un tieksmi pēc tā.

SITUĀCIJA LATVIJĀ

Personu skaits ar garīgas attīstības traucējumiem

Pēc veselības statistikas departamenta datiem 1999.gadā uz 100 000 iedzīvotāju bija 593,7 personas ar garīgo atpalcību. Zinot, ka 1999.gadā Latvijā bija 2 439 445 iedzīvotāju, tad varam pieņemt, ka Latvijā bija aptuveni 14 483 personas ar garīgas attīstības traucējumiem (0,6% iedzīvotāju).

Savukārt 2001.gada aprīļa beigās Latvijā dzīvoja 2 368 000 cilvēku. Veicot aprēķinu (izmantojot rādītājus par 1999.gadu), Latvijā ir aptuveni 14 058 personas ar garīgas attīstības traucējumiem (0,59% Latvijas iedzīvotāju).

Pakalpojumi personām ar garīgas attīstības traucējumiem

Pateiz Latvijā eksistē šāda sociālās palīdzības sistēma un pakalpojumi personām ar garīgas attīstības traucējumiem:

0-7 gadiem

- **konsultācijas par medicīniskiem jautājumiem** Dzemdību namā vai dzemdību nodaļās vispārējās slimnīcās,
 - **apmācība un atbalsts** Portridge kustības centrā,
 - **atbalsts, konsultācijas ar speciālistiem, aprūpe un apmācība** Gimenes atbalsta centros,
 - **medicīniskā aprūpe** medicīnas iestādēs (veselības aprūpes centros vai ambulancēs).

- **konsultācijas ar speciālistiem Alternatīvo komunikāciju centrā**

3-7 gadiem

- **aprūpe un apmācība speciālās bērnu dārzu grupās pirmsskolas vecuma bērniem invalīdiem (Rīgā tādas ir 3)**
- **aprūpe un apmācība integrētās grupās vispārēja tipa bērnudārzos**
- **aprūpe un apmācība dienas centros bērniem invalīdiem.**
- **konsultācijas ar speciālistiem Alternatīvo komunikāciju centrā**

7-19 gadi

- **apmācība speciālās skolās (Rīgā tādas ir 5),**
- **apmācība Attīstības centros**
- **apmācība mājās.**
- **aprūpe un apmācība dienas centros bērniem invalīdiem**
- **konsultācijas ar speciālistiem Alternatīvo komunikāciju centrā**

no 16 gadiem

- **aprūpe, attīstība caur apmācību un rehabilitācija dienas aprūpes centros personām ar garīgas attīstības traucējumiem.**

Rīgā tādi ir 3:

“**Cerību māja**”, Rīgā, Rēzeknes ielā 2A,

“**Cerību ligzda**”, Rīgā, Balvu ielā 11 ,

“**Saule**”, Rīgā, Ventspils ielā 29,

bet Latvijā kopumā 17 - **Ilūkstē, Jēkabpilī, Līvānos, Kuldīgā, Liepājā, Saldū, Tukumā, Engurē, Rēzeknē, Kandavā, Jūrmalā, Cēsīs, Madonā un Dobelē.**

Vidēji dienas centros ir 25 vietas katrā. To galvenie

uzdevumi ir aprūpēt, attīstīt un rehabilitēt personas ar garīgas attīstības traucējumiem. Te tiek organizēta ikdienas jeb sociālo prasmju apgūšana, integratīvie pasākumi, fizisko iemaņu attīstīšana, tiek piedāvāta iespēja runāt ar speciālistiem. Visos centros atkarībā no jauniešu invaliditātes smaguma pakāpes, tas notiek atšķirīgi.

- **apmācība patstāvīgas dzīves iemaņu apgūšanai** īslaicīgas uzturēšanās mītnē pie Ģimenes atbalsta centra "Dzīves skola" Rīgā, Balvu ielā 11 —. ("Dzīves skolā" ir iekārtotas 4 istabiņas, dzīvojamā istaba un palīgtelpas, kurās atkarībā no vēlmēm un vajadzības, jaunieši paliek pa nakti un apgūst nepieciešamās dzīves iemaņas profesionāļu vadībā.

Šim pakalpojumam daudzviet tiek izmantots vēl viens nosaukums grupu dzīvoklis, vai grupu māja. Tas ir pirmais solis un uzdrīkstēšanās realizēt daudzu jauniešu-invalidu ar garīgas attīstības traucējumiem vēlmi – dzīvot prom no viņu vecākiem, parādīt savas patstāvības iespējas. Daudziem vecākiem, savukārt, tā ir pirmā īstā atvaļinājuma iespēja, kad viņi var droši nodot savu lolojumu un nesatraukties par to, ka kaut kas var atgadīties.)

- **konsultācijas ar speciālistiem** Alternatīvo komunikāciju centrā

- **palīdzība atbalstīto darba vietu jautājumos** Atbalstītā darba centrā (Patreiz cilvēki ar garīgas attīstības traucējumiem tiek iesaistīti esošajā darba tirgū. Tiek piemeklētas atbalstītā darba vietas un attīstīta sistēma jaunu cilvēku iekārtošanai darbā).

- **aprūpe specializētajos valsts sociālās aprūpes centros vai pensionātos personām ar psihiska un garīga rakstura traucējumiem.**

Pēc Sociālās palīdzības fonda sniegtās informācijas uz 2000.gada 27.aprīli Specializētajos valsts sociālās aprūpes centros (pensionātos) tsa aprūpētas 1588 personas ar garīgas attīstības traucējumiem.

Situāciju Latvijā raksturo šāds piemērs par kādu jaunietai (33 gadi), kurš patreiz apmeklē dienas centru, bet līdz tam laiku pavadījis pansionātā. Kad puisis sāka iet 1999. gada nogalē, viņš bija nomākts, kluss, gandrīz neko nerunāja, nekontaktējās ar pārējiem jauniešiem, staigāja ap galdu vai klusēja. Tagad var teikt, ka tas ir cits cilvēks: viņš smaida, runājas, māk izrādīt savu prieku vai bēdas, savā veidā parādīt, kad viņam nepieciešama palīdzība un paskaidrot kāda, palīdz dažādos darbiņos. Skaidri saredzamas pārmaiņas viņa attīstībā līdz ar dienas centra apmeklēšanas sākumu. Bet ir kāda problēma: esošie dienas centri ir personām vecumā no 16 līdz 35 gadiem (vairumā vietu). Šī cilvēka mamma jau ir gados, citu radnieku viņam nav. Rodas jautājums, ko darīt jauniešiem, ja pēc mēneša viņa mamma aiziet aizsaulē? Atpakaļ uz pansionātu psihiski slimām personām vai veciem ļaudīm?

Vēl kāds piemērs. Dienas centru apmeklē gados jauni cilvēki ar garīgas jutības traucējumiem. Kā visiem jauniem cilvēkiem viņiem ir iemīlēšanās jūtas un rodas mīlestība vienam pret otru, bet abi dzīvo pie saviem vecākiem. Ir labi, ja pie vecākiem ir sava istabiņa. Nemaz nerunājot par finansiālo atkarību (sociālais pabalsts invalīdiem no bērnības, ja nav strādāts ir 35,00Ls mēnesī). Rodas jautājums: Kas būtu jādara?

Nepieciešamie uzlabojumi Latvijas sociālās palīdzības sistēmā

Lai pilnveidotu sociālo pakalpojumu sistēmu personām ar garīgās attīstības traucējumiem Latvijā būtu jāveido un jāattīsta:

- Atbalsta grupas personām ar garīgas attīstības

traucējumiem un viņu radniekiem ģimeņu atbalsta centros.

: Dienas centri pirmsskolas vecuma bērniem.

: Dienas centri jauniešiem ar garīgas attīstības traucējumiem.

: Darbnīcas garīgi atpalikušiem.

: Grupu dzīvokļi vai grupu mājas, ciemati personām ar garīgas attīstības traucējumiem.

· Psiholoģiska, pedagoģiska un medicīniska aprūpe mājās.

: Atbalstītās darba vietas darbaspējīgajām personām ar garīgas attīstības traucējumiem.

: Dienas centri veciem cilvēkiem ar garīgas attīstības traucējumiem.

: Personālo asistentu nodrošināšanu dažiem invalīdiem bērnudārzos, skolās, dienas aprūpes centros, grupu dzīvokļos vai viņu darba vietās.

Grupu dzīvokļu izveides iespējas Latvijā?

Likuma "Par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību" likumprojekts nosaka, ka "**Grupu māja (dzīvoklis)** ir pašvaldības īpašumā esoša dzīvojamā māja vai atsevišķs dzīvoklis, kurā dzīvo 4-8 personas ar garīga rakstura traucējumiem un kurā nodrošināts minimāls personāla atbalsts."

Latvijas Republikas Labklājības ministrija izstrādājusi **ieteikumus** grupu dzīvokļu izveidei.

Patreiz ir izstrādāts projekts par grupu dzīvokļu vai grupu māju izvedi Rīgas pilsētā. Tam atrastas piemērotas telpas. Nepieciešami lieli finansiāli ieguldījumi, lai realizētu šo projektu.

Ir izskanējušas idejas par grupu dzīvokļu izveidi kā komunālo dzīvokli vai to izveidošanu sociālajās mājās. Taču jāsaprot, ka pirmais variants par komunālo dzīvokli ir neiespējams,

jo tādi tiek likvidēti. Otrais - par sociālo māju, savukārt, nav īsti piemērots, jo tajās dzīvo daudzu un dažādu riska grupu pārstāvji (gan alkoholiķi, gan cietumnieki uc.). Daži sociālo māju iedzīvotāji var izmantot personas ar garīgas attīstības traucējumiem savtīgos nolūkos.

Ir arī trešais variants, kur grupu dzīvoklis tiktu izveidots kādā sociālajā mājā, kurā dzīvo personas ar psihiska rakstura problēmām, bet jāsaprot, ka arī šis risinājums nebūtu tas pareizākais, jo garīgas attīstības traucējums nav tas pats, kas psihiskas saslimšanas.

Lēmumu par grupu dzīvokļa nepieciešamību, tā formu un izveides iespējām jāpieņem pašvaldībām, pārskatot pieejamos resursus.

Jo vairāk personas ar garīgas attīstības traucējumiem dzīvos patstāvīgi, jo vairāk viņu vecākiem būs iespēja strādāt un tas veicinās valsts ekonomisko uzplaukumu.

Ņemot vērā patreizējo situāciju, Latvijā izveidotie grupu dzīvokļi var būt:

1. Sociāla māja ar atsevišķu ieeju (vairāk personām ar smagiem garīgas un fiziskas attīstības traucējumiem),

2. Atsevišķa māja, kurā dzīvo tikai personas ar garīgas attīstības traucējumiem (personām ar vidējiem un smagiem garīgas un fiziskas attīstības traucējumiem),

3. Atsevišķs dzīvoklis, kurā dzīvo dažas personas ar garīgas attīstības traucējumiem. Katram būtu sava istaba, kopēja dzīvojamā istaba, virtuve un higiēnas telpas (personām ar vidēji smagiem un viegliem garīgas attīstības traucējumiem),

4. Atsevišķi dzīvokļi parastā dzīvojamā namā klientiem (personām ar viegliem un vidēji smagiem attīstības traucējumiem) un viens dzīvoklis aprūpes servisa darbiniekiem, kurā var griezties pēc palīdzības 24 stundas diennaktī.

PASAULES PIEREDZE GRUPU DZĪVOKĻU IZVEIDĒ

Visā pasaulē ir pieņemts uzskatīt, ka izaugot līdz 20-25 gadu vecumam, cilvēks ir pietiekami pieaudzis, lai atstātu vecāku mājas un uzsāktu dzīvi patstāvīgi.

Cilvēkiem ar garīgas attīstības traucējumiem ir tāda pati jūtu un redzes uztveres dzīve kā pārējiem. Būtu normāli, ka arī viņi uzsāktu savu patstāvīgu dzīvi šajā vai līdzīgā vecumā.

Zviedrija

Zviedrijā grupu dzīvokļu modelis darbojas no 1966.gada. Tā kā aprūpes nami tika likvidēti, tad grupveida dzīves vietas kļuva par vienīgo dzīvošanas formu garīgi atpalikušajiem, kas nedzīvoja patstāvīgi vai ar piederīgajiem. Tās principi balstīti uz normalizāciju un integrāciju. Taču ceļš uz patreizējo attieksmi pret personām ar garīgas attīstības traucējumiem bija ilgs un dažādu grūtību pilns.

Grupveida dzīves vietai, kuras dēvē arī par pansijām grupu namiem vai grupu mājām, ir divas funkcijas:

- daļēji sagatavo patstāvīgai dzīvei
- daļēji ir patstāvīgas dzīves vieta.

70. gadu beigās un 80.gadu sākumā tika celtas daudzas grupu dzīvokļiem domātas ēkas. Tās pārsvarā bija vienkāršas celtnes, kas domātas 4-5 personām. Katram bija paredzēta ~14-m² istaba, kopēja virtuve un dzīvojamā istaba.

Apvidus pašvaldība nosūtīja personu uz konkrētu grupu dzīvokļa mītni, tādējādi personām pašām nebija dota iespēja

izvēlēties ar ko grib vai negrib dzīvot kopā.

Vairumā grupu dzīvokļu personāls tur atrodas zināmu dienas daļu – no rītiem, pēcpusdienās un vakaros. Pārsvārā šādos grupu dzīvokļos dzīvo personas ar viegliem vai vidējiem attīstības traucējumiem un ir maz stipri garīgi atpalikušo.

90.gados saprata, ka nedrīkst piedāvāt vienādu pakalpojumu personām, kurām ir dažādi garīgas attīstības traucējumi. Jābūt dažādām alternatīvām. Ar vien vairāk stipri garīgi atpalikušo pārcēlās uz grupu dzīvokļiem, tāpēc rodas nepieciešamība pēc personāla visu diennakti.

1994.gadā Zviedrijā stājās spēkā likums “Par atbalstu un servisu personām ar dažāda veida funkcionāliem traucējumiem”. Likums nodrošina personām ar garīgas attīstības traucējumiem gan personīgo asistentu 24 stundas diennaktī, gan grupu dzīvokļa pakalpojumu atbilstoši viņa individuālajām spējām viņa līdzšinējās dzīvesvietas rajonā.

Tagad pirms jauna dzīvokļa atvēršanas, pirmkārt, tiek ņemta vērā klientu un darbinieku atlase.

Daudzas grupveida dzīves mītnes atrodas īres namos, rindu namos vai *visbiežāk* privātmājās, kas ir kādas sabiedriskas organizācijas īpašums. Katram klientam jābūt savai istabai, parasti vietas pietiek 4-5 cilvēkiem.

Patreiz Zviedrijā grupu dzīvokļos strādā sociālie pedagogi un sociālie aprūpētāji. Svarīgi atcerēties, ka personāls grupu dzīvokļos ir ciemiņš vai palīgs nevis saimnieks.

Somija

Somijā novērojamā grupu dzīvokļu sistēma ir ļoti līdzīga Zviedrijai. Atkarībā no personas attīstības traucējuma smaguma pakāpes un aprūpes vai palīdzības vajadzībām, klientiem tiek nodrošināti grupu dzīvokļa pakalpojumi dažādā veidā:

- diennakts aprūpe,
- lielākās dienas daļas aprūpe,
- dažu stundu diennaktī aprūpe.

Grupu dzīvokļi var būt izkārtoti māju rindās, privātmājās vai speciāli būvētās ēkās.

Darbinieku skaits un profesijas atbilst sniedzamā pakalpojuma formai.

Vācija

Sociālie pakalpojumi personām ar garīgas attīstības traucējumiem Vācijā, Brēmenes apkaimē aizsākās ar Brēmenes Senāta 1981.gada lēmumu par psihiatrisko slēgta tipa iestāžu slēgšanu un reorganizēšanu vēlākais līdz 1990.gadam. Šāda veida slimnīca atradās 50 km no Brēmenes. Tajā bija gan garīgi slimas personas, gan personas ar garīgas attīstības traucējumiem. Viens no politiskiem lēmumiem tajā laikā bija sniegt sociālos pakalpojumus pēc iespējas tuvāk dzīves vietai. Reāli Senāta lēmuma izpildīšana prasīja ilgu laiku, jo bija jāveido ne tikai jauni sociālie pakalpojumi, bet arī jāinformē un jāizglīto sabiedrība. Tika īpaši domāts par speciālām vajadzībām un pakalpojumiem, kas palīdzētu personām ar garīgas attīstības traucējumiem (kas dzīvo institūcijās jeb pansionātos) iesaistīties reālajā sabiedriskajā dzīvē.

Brēmenes pilsētā darbu labklājības veidošanā veic organizācija AWO Brēmene. Organizācija uzsāka savu darbību 1919.gadā, kā strādnieku kustības palīdzības organizācija. Šobrīd tā ir iestāžu apvienība, kas nodrošina augsti kvalificētus profesionālos dienestus, piedāvājot dažāda veida pakalpojumus. Tā veido sabiedriskās domas modeli par labklājības sistēmu valstī. Tajā ir ~ 5000 biedru, no kuriem 1000 ir strādājoši.

Organizācija darbojas ar dažādām sociālām grupām un to labklājības nodrošināšanu. AWO Brēmene kā sabiedriska organizācija piedāvā sociālos pakalpojumus valstij un pašvaldībām un tās pērk vai nepērk piedāvato.

AWO Brēmenes vadības grupa sastāv no pakalpojumu iestāžu (dzīves vietu, dienas mītņu, utt.) vadītājiem, kas tiekas vienu reizi nedēļā. Savukārt 1-2 reizes gadā ir visu darbinieku kopsapulce. Sociālās palīdzības iestādes saņem regulāru informāciju par klientiem no sociālās palīdzības dienestiem (kur izvērtē – kāda veida palīdzība klientam nepieciešama) un nodod informāciju tiem, par brīvajām grupu mītņu vietām. Darba kvalitāti pārbauda sadarbojoties sociālo pakalpojumu iestādei ar Brēmenes Universitātes pētījumu centru.

Šobrīd pie Brēmenes eksistē dažāda tipa dzīves vietas personām ar īpašām vajadzībām:

Mītne 1

Tajā notiek diennakts aprūpe, veicināšana un attīstīšana cilvēkiem ar garīgiem un cita veida traucējumiem, daļēji ar stipri uzkrītošām uzvešanās īpašībām (autisma sindromu un psihiskiem traucējumiem). Te vispirms piedāvā sagatavošanu patstāvīgai dzīvei grupu dzīvokļos vai citās aprūpētās dzīves vietās, bet daži klientiem tā ir kļuvusi par patstāvīgu dzīves vietu uz daudziem gadiem. Darbs pamatojas uz normalizācijas un integrācijas pamatprincipiem.

Pirms iestāšanās tiek noskaidrotas individuālās aprūpes un medicīniskās palīdzības vajadzības, lai pārliecinātos, ka mītnes palīdzības piedāvājums var nodrošināt klienta vajadzības.

Te kopā dzīvo cilvēki ar dažādām saslimšanas smaguma pakāpēm, kuri cenšas palīdzēt un mācīties viens no otra. Kopīgi gatavojot ēst un darot mājas darbus, klienti mācās dzīvot grupā, iegūt pašpalīdzības un pašapkalpošanās iemaņas. Mītnē ir 4 grupas, katrā četri cilvēki. Grupā ir kopīga virtuve, vannas istaba, tualete, divas vienvietīgas un divas divvietīgas istabas.

Viena no grupām orientējas uz personām ar smagiem garīgas attīstības traucējumiem un lielu palīdzības un aprūpes vajadzību. Šīs grupas telpas ir speciāli aprīkotas.

Mītnē strādā 18 darbinieki: 16 pedagogi, 2 nakts dežuranti. Tiem palīdz 1 palīgs no civilā dienesta, 1praktikants un 1 apkopējs.

Saskaņā ar katra mītnes iedzīvotāja spējām, klientiem ir jāapmeklē dienas centrs vai invalīdu darbnīca, kas atrodas netālu no mītnes. Ja tas nav iespējams objektīvu apstākļu dēļ, tad klientam tiek piedāvāta viņam piemērota dienas kārtība ar nodrošinātu personāla palīdzību. Brīvā laika pavadīšana orientēta uz klienta patstāvību rajonā organizēto kultūras pasākumu apmeklēšanā.

Viena klienta izmaksa dienā sastāda 356DEM, kas ir dārgākais pakalpojums Vācijā. Par apmaksu atbild sociālo dienestu daļa. Apmaksas noteikumiem jābūt apstiprinātiem pirms klientu ievākšanās.

Mītne 2

Diennakts mītne 12 personām divos stāvos ar lielu dārzu. Pirmā stāvā ir 3, otrā 9 vienvietīgas istabas. Katrā stāvā viena virtuve, kopīgas telpas un ēdamistaba. Istabas iekārotas pēc klientu vēlmēm un vajadzībām.

Mītnē strādā dažādi profesionāli darbinieki, kopā 9,75 slodzes.

Izdevumi sastāda 270DEM dienā vienam klientam.

Mītne 3

Šī mītne paredzēta personām ar garīgiem un daudzveidīgiem fiziskiem traucējumiem, ar relatīvi labām praktiskām ikdienas iemaņām, patstāvības un pašapziņas spējām, ar mazāku palīdzības vajadzību ikdienā. Te var dzīvot klienti ar smagiem uzvedības traucējumiem, piemēram, agresivitāte, pašnāvības mēģinājumi, dedzināšanas mānija un citi. Svarīga ir klientu sadzīvošanas spēja.

Mītne 7 personām atrodas trīsstāvu mājā ar dārzu. Katram klientam sava vienvietīga istaba. Te ir 7 darbinieki (1 grupu vadītājs, 4,25 pedagogi, 1,75 nakts pedagogi-dežuranti, 0,5 apkopējs-saimniecības pārzinis, 1 palīgs no civilā dienesta)

Izmaksas 280DEM dienā vienam klientam.

Lietuva

Lietuvā grupu dzīvokļu sistēma ieviesta tikai 90.gadu vidū. Pirmie grupu dzīvokļi sāka savu darbību 1994. un 1995.gadā. Galveno lomu grupu dzīvokļu izveidē un tās ierosināšanā ieņēma sabiedriskā organizācija "VILTIS", kas apvieno vecākus, kam ir bērni ar garīgas attīstības traucējumiem un pieaugušas personas ar garīgas attīstības traucējumiem. Organizācijas mērķis ir pilnveidot sociālo pakalpojumu sistēmu personām ar garīgo atpalicību un labklājības līmeni valstī. Sabiedriskai organizācijai ir liela loma sociālo pakalpojumu piedāvājumu izvērtēšanā, ierosināšanā un realizēšanā ar projektu palīdzību.

"VILTIS" ir ierosinājis un ir pieņēmti vairāki likumdošanas akti, kas palīdz realizēt ANO Paraugnoteikumus, cilvēktiesību deklarāciju uc. normatīvos dokumentus, kas attiecināmi uz personām ar garīgas attīstības traucējumiem.

Patreiz Lietuvā darbojas 4 grupu dzīvokļi. Katrā darbojas atšķirīgs darbinieku skaits, kas parasti ir attiecībā 1 darbinieks pret 1-4 klientiem. Atkarībā no attīstības traucējuma smaguma pakāpes ir izveidoti vairāki grupu dzīvokļu veidi, sākot no daudzstāvu mājas atsevišķiem piemērotiem dzīvokļiem Viļņā līdz atsevišķām speciāli iekārtotām mājām. Tiek būvētas un iekārtotas jaunas telpas un grupu dzīvokļu modelis Lietuvā attīstās un pilnveidojas.

Igaunija

Igaunijā grupu dzīvokļu sistēma ieviesta ar 2000.gadu. Uzmanība tiek pievērsta trim lietām : paša istaba, atbildīgais darbinieks, plānotas aktivitātes. Kā ceturtais aspekts darbojas uzskats, ka grupu māja var būt pagaidu dzīves vieta, pēc kuras var dzīvot pilnīgi neatkarīgi katrs klients savā personīgā dzīvoklī.

Personas ar garīgas attīstības traucējumiem Igaunijā var saņemt dažāda veida pakalpojumus, piemēram, pagaidu aprūpi, uzturēšanos audžu vecāku ģimenē, dzīvošanu grupu mājā, dzīvošanu vecāku mājās vai dzīvošanu pilnīgi neatkarīgi.

To var realizēt sekojošās vietās:

- Personas pašas dzīvoklis (**ar atbalstu**)
- Paša dzīvoklis speciālā mājā (**ar atbalstu**)
- Grupu mājā (**ar atbalstu**)
- Pansija jeb Hostelis (pašam sava istaba, 24 stundu aprūpes darbinieki, bet **bez intensīva atbalsta.**)

Šie pakalpojumi tiek finansēti no trim avotiem:

- Pašvaldības
- Valsts (Sociālo lietu ministrija daļēji finansē: atbalstītās dzīvesvietas, ikdienas dzīves aktivitāšu atbalsts)
- Dažādi projekti

Atbalstītās dzīvesvietas Igaunijā var būt dažādu veidu ar šādiem vai līdzīgiem nosacījumiem:

1. Katram klientam atsevišķa istaba ar tualeti
2. Koplietošanas telpas: virtuve, ēdamtelpa, atpūtas telpa, duša, sauna, veļas žāvētava, sporta telpa
3. Dzīvošanas ilgums no 0,5-2 gadiem vai vairāk (atkarībā no klienta spēju līmeņa un attīstības pakāpes)
4. Darbinieki – 3 klientu darbinieki: treneri, sociālie

darbinieki, psihiatriskās māsas

5. Ikdienas atbalsts, rehabilitācijas plāni nedēļai un 6 mēnešiem.

Tallinas pilsētā darbojas grupu dzīvokļi, kas izvietoti sociālajā mājā. Tās pirmajā stāvā ir veci cilvēki ar lielu aprūpes nepieciešamību, otrajā - veci cilvēki ar nelielu aprūpes nepieciešamību, trešā stāvā atrodas 2 trīsistabu dzīvokļi. Ceturtajā un pagrabstāvā izvietoti sauna, trenāžieru zāle, kafejnīca, frizētava utt. Vienā no 3-istabu dzīvokļiem dzīvo jaunieši ar garīgas attīstības traucējumiem, bet otrā trīs jauni vīrieši ar garīgas attīstības traucējumiem. Dienā klienti atrodas dienas centrā vai darbā, bet vakaros un brīvdienās saņem palīdzību no sociālajā mājā strādājošā sociālā darbinieka vai mājas spējīgākajiem vecajiem iedzīvotājiem. Tā uz savstarpējas palīdzības principiem tiek panākts vajadzīgais efekts.

Neraugoties uz daudzpakāpju palīdzības iespējām, arī šodien visā pasaulē ir nepieciešamība pilnveidot sociālo pakalpojumu sistēmu.

Vācu kolēģi, Brēmenes pieredzi institūciju jeb pansionātu reorganizācijā pārdomājot, dod sekojošu vērtējumu un ieteikumus:

1. "Pavisam noteikti var teikt, ka bez konkrētas politiskas gribas apliecinājuma un ar to saistītās konkrētas pārvaldes plānošanas, psihiskās slimnīcas likvidācija nebūtu iespējama.

2. Vecās sistēmas likvidācija ir atkarīga no tā, vai tās vietā nāk jaunas adekvātas palīdzības struktūras.

3. Lielā mērā pakalpojuma plānošana ir atkarīga no pašvaldības – tās plāniem un finansu lieluma.

4. Pakalpojumu izpildītājiem jārada tādi finansiāli un personīgi apstākļi, ka viņi var strādāt ar cilvēkiem ar sevišķi

smagām problēmām.

5. Svarīgi pakalpojuma decentralizāciju sākt ne tikai personām ar viegliem, bet arī smagiem garīgas attīstības traucējumiem.

6. Pakalpojumu vislabāk organizēt iestāžu apvienībās, kas dod iespēju mainīt dzīves vietu, satur piedāvājumu dienas strukturēšanai un organizēšanai.”

Atcerieties:

Bieži vien ”ceļš uz veselības un citu spēku atgūšanu jānoiet cilvēkam pašam apzināti un mērķtiecīgi. Pārējie šajā ceļā ir tikai pavadoņi, palīgi un padomdevēji. Rehabilitācija ir arī sviedri, sāpes un grūtības” kā pašam cilvēkam tā arī viņa palīgiem.

IETEIKUMI GRUPU DZĪVOKĻU IZVEIDEI LATVIJĀ

Pārskatot iepriekšminēto secinām, ka **grupu dzīvokļi** (ņemot vērā patreizējo Latvijas situāciju) var būt:

1. Sociāla māja ar atsevišķu ieeju (vairāk personām ar smagiem garīgas un fiziskas attīstības traucējumiem),

2. Atsevišķa māja, kurā dzīvo tikai personas ar garīgas attīstības traucējumiem (4-8 personām ar vidējiem un smagiem garīgas un fiziskas attīstības traucējumiem),

3. Atsevišķs dzīvoklis, kurā dzīvo dažas personas ar garīgas attīstības traucējumiem. Katram būtu sava istaba, kopēja dzīvojamā istaba, virtuve un higiēnas telpas (personām ar vidēji smagiem un viegliem garīgas attīstības traucējumiem),

4. Atsevišķi dzīvokļi parastā dzīvojamā namā klientiem (personām ar viegliem un vidēji smagiem attīstības traucējumiem) un viens dzīvoklis aprūpes servisa darbiniekiem, kurā var griezties pēc palīdzības 24 stundas diennaktī.

Grupu dzīvokļu klientu un viņu vecāku sagatavošana jaunajam pakalpojumam

Neziņa un nesapratne rada bailes no pārmaiņām un jaunām lietām, arī jauniem pakalpojumiem.

Tāpēc, uzsākot jaunu pakalpojumu veidu, ir ļoti svarīgi sagatavot iespējamus klientus un viņu vecākus. Tas nozīmē sniegt viņiem maksimāli daudz informācijas.

Pārrunas var tikt organizētas atbalsta grupu veidā gan klientiem, gan viņu vecākiem atsevišķi un vēlāk kopā (vai

otrādi), piemēram, vienu reizi mēnesī. Tās var būt 2-3 stundas garas atbalsta grupas sociālā darbinieka, psihologa, vai psihoterapeita vadībā. Tajās var piedalīties arī topošo grupu dzīvokļu darbinieki, lai tuvāk iepazītos ar klientiem un viņu ģimenes locekļiem.

Šeit var pārrunāt jautājumus, kas saistās ar ikdienu, cilvēka fiziskām un emocionālām vajadzībām: ēšanu, ēdienu gatavošanu, iepirkšanos, galdu uzklāšanu, trauku novākšanu un mazgāšanu, apģērbu, saģērbšanos un noģērbšanos, apģērba tīrību, tualetes lietošanu un higiēnu, aizņemtību un nodarbinātību dienas laikā, brīvā laika aizpildīšanu ar nozīmīgām aktivitātēm vai atpūtu, naudas līdzekļu plānošanu un tērēšanu, iespējamās attiecības ar vecākiem un ģimeni kopumā, klientu iespēju apciemot radniekus, doties uz atsevišķiem pasākumiem, dzimumizpratni un seksuālām attiecībām.

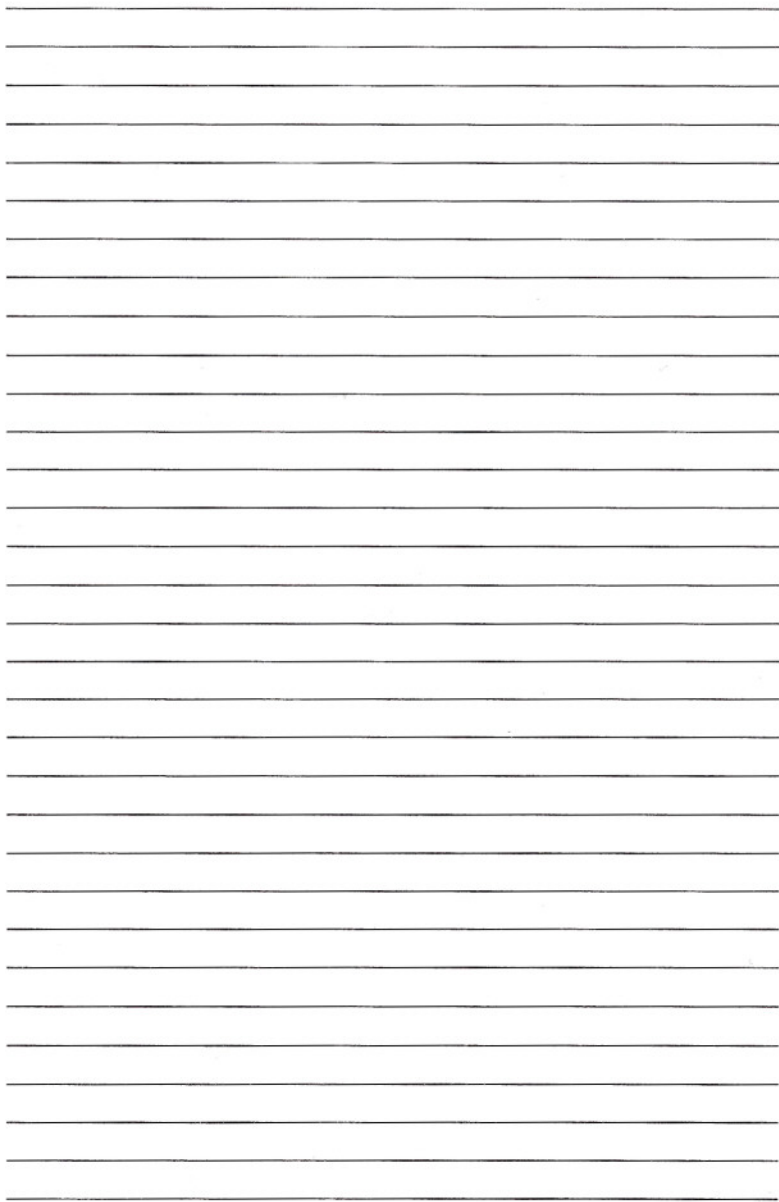
Jo vairāk jautājumu tiks pārrunāts, jo mazāk neskaidrību būs klientiem un viņu vecākiem, jo vieglāks būs jaunā pakalojuma uzsākšanas un izmantošanas ceļš.

Lai Jums veicas!

Izmantotā literatūra

1. AWO Bremen organizācijas informatīvie materiāli
2. Baka A. un Grunnevalds K., "Grāmata par aprūpi"
3. Dienas centra "Cerību ligzda" dokumentācija
4. "Dzīves kvalitāte" –Rīga
5. "Cilvēki ar garīgas attīstības traucējumiem kā dienas aprūpes centru klienti Rīgā", SDSPA "Attīstība", 2.proj.
6. N.S.W. Department of Health (Garīgi slimu cilvēku asociācijas) Austrālijā publicēts buklets
7. Pieredzes apmaiņas braucienu uz Somiju, Zviedriju, Vāciju, Lietuvu un Igauniju materiāli.
8. Semināru projekta "Latvijā pirmo grupu dzīvokļu izveide personām ar garīgas attīstības traucējumiem" pieraksti

Papildus informāciju var saņemt pie Ingas Kalniņas dienas centrā "Cerību ligzda" vai pa tālr. 7112725.

**Pateicamies
par
saprātņi un atbalstu**

SOROSA FONDAM - LATVIJA

**Latgales priekšpilsētas
“Rūpjū bērns “**